

نقش آموزه‌های دینی اسلامی در پیشگیری از آثار مخرب فضای مجازی بر خانواده*

نجمه ملاحی**

یکسری آثار مخرب و نگرانی‌هایی را بر خانواده‌ها تحمیل نموده است. آمار کاربران اینترنتی ایران، بیش از ۳۶ میلیون و ۵۰۰ هزار نفر است. امروزه روش‌های ارتباطی با دیگران از طریق اینترنت، افزایش یافته است و خانواده‌های ایرانی در سید فرهنگی خود، با شبکه‌های ماهواره‌ای، فضای مجازی و رسانه‌های مدرن مواجه‌اند که هر کدام به نوبه خود، بخشی از فرآیند تأثیرگذاری در خانواده را دارند. هم‌اینک، فضای مجازی موجب آثار روانی، فردی و اجتماعی شده و نقشی مخرب بر خانواده‌ها داشته و دارد. آموزش و پرورش، به عنوان یک ارگان مهم جامعه اسلامی، برای مواجهه با این فرآیند فرهنگی، وظایف مهمی را به عهده دارد تا بتواند آموزه‌های دینی خانواده را حفظ نماید.

کلیدواژگان: شبکه‌های ماهواره‌ای، فضای سایبری، پورنوگرافی.

اشاره

ظهور فناوری‌های نوین ارتباطی در عصر حاضر، به همراه نوآوری‌هایی که در فضای مجازی به وجود آمده، موجب اختلال در روابط خانواده‌ها شده است. هدف ما در این مقاله، بررسی نقش مخرب فضای مجازی بر آموزه‌های دینی خانواده‌هاست. فضای مجازی، فضای محیط الکترونیکی یا محیط شبکه‌ای از رایانه‌هاست که با استفاده از جلوه‌های سمعی و بصری سعی دارد تا اشیا و واقعیت‌های سه‌بعدی جهان واقعی را مشابه‌سازی کند که فاقد مادیت فیزیکی هستند. در حال حاضر، جامعه سنتی به سوی جامعه الکترونیک در حال حرکت است. نهاد خانواده، یکی از ارکان مهم جامعه است و از زمانی که اینترنت وارد فضای خانواده‌ها شده تا به امروز، با وجود تمام محاسن و مزایای آن،

* این مقاله، در اولین کنفرانس پژوهش در فقه حقوق و علوم اسلامی در سال ۱۳۹۶ش، ارائه شده است.

** دانشجوی کارشناس ارشد حقوق خصوصی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس.

مقدمه

دین، دین‌داری و هویت دینی، در نظریه‌ها و پژوهش‌های تجربی علوم اجتماعی همواره مورد توجه بوده است. به نظر می‌رسد که این، یک امر پذیرفته‌شده و عمومی در میان دانشمندان علوم اجتماعی است که هویت دینی، نقش پُررنگی در زندگی مردم دارد. در بحث هویت دینی، برخورداری از دین و تعالیم مذهبی مشترک در یک جامعه مورد توجه قرار می‌گیرد. با توجه به شدت یافتن فرایندهای توسعه و نوسازی در جوامع کنونی، مذهب همچنان در تمام ابعاد خود، به عنوان منبعی مهم برای هویت و معنابخشی در جهان متجدد به شمار می‌رود.

آخوندی (۱۳۷۷)، مؤلفه‌های هویت دینی را پایبندی نظری و عملی به مذهب، انجام مراسم مذهبی، کنشگری درباره مذهب، خود و خانواده‌اش را مذهبی دانستن، توجه به عقاید ویژه مذهبی، احساس معنادار بودن زندگی، احساس معنابخشی دین و شرکت در خدمات داوطلبانه مذهبی دانسته است. وی، معتقد است که هویت دینی به معنای احساس تعلق و تعهد فرد نسبت به باورها، احکام و ارزش‌های دینی است.

امروزه، روش‌های ارتباطی با دیگران از طریق اینترنت، افزایش یافته است و خانواده ایرانی، در سبب فرهنگی خود، با شبکه‌های ماهواره‌ای، فضای مجازی و رسانه‌های مدرن مواجه است که هرکدام به نوبه خود، بخشی از فرآیند تأثیرگذاری در خانواده را هدف گرفته‌اند. بعضی از شبکه‌های ماهواره‌ای، به طور تخصصی، تمام تمرکز خویش را بر مقوله خانواده نهاده است و پیام مشترک برنامه‌های این شبکه‌ها، عبارت‌اند از: ترویج خانواده‌های بی‌سامان و لجام‌گسیخته در مقابل ساختار خانواده، عادی‌سازی خیانت همسران به یکدیگر، عادی جلوه دادن روابط جنسی دختر و پسر پیش از ازدواج، ترویج فرهنگ همبازی به جای ازدواج و عادی جلوه دادن سقط‌جنین برای دختران است. (شکریگی، ۱۳۹۱)

به موازات رشد فناوری و گسترش مالکیت کامپیوتری، انسان‌ها تقریباً تمام فعالیت‌های خود را حول فضای سایبر هدایت می‌کنند؛ فعالیت‌هایی همچون: دانلود کردن اطلاعات، خواندن و نوشتن روزنامه، ارسال و دریافت پیام، ایمیل و صوت و عکس. فضای سایبر در حقیقت، نماد ابزاری جدید برای ارتباط و خاصه ارتباط الکترونیکی است که در آن، سرعت و وسعت، حرف اول را می‌زند. از دو جنبه می‌توان در مورد فضای مجازی سخن گفت: یکی اینکه ما با یک واقعیت مجازی روبه‌رو هستیم؛ نوعی فضای سه‌بعدی سایبری که انسان‌ها وارد آن می‌شوند و با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند؛ از سوی دیگر، ما جهانی از شبکه‌های رایانه‌ای داریم که

از طریق کابل و دیگر ابزارهای ارتباطی به یکدیگر متصل هستند و به ما کمک می‌کنند به اطلاعات دسترسی داشته، آنها را ذخیره کنیم. این شبکه‌ها، نه تنها شامل ارتباط بین رایانه‌ها می‌شوند، بلکه شامل مرورگرها و نرم‌افزار ایمیل نیز می‌شوند که اطلاعات را جابه‌جا می‌کنند و در حقیقت، جایگاه و مامن اطلاعات هستند. این بخش از شبکه مجازی، از این جهت می‌تواند حایز اهمیت باشد که واقعیت مجازی، به بخشی از فرهنگ عام و روزمره ما بدل شده است؛ چنان‌که در برخی نقاط، اساساً ارتباطی وثیق بین واقعیت و واقعیت مجازی وجود دارد. (Byrant., 2001)

با توجه به اهمیت فضای مجازی در توسعه جوامع، در جامعه ما نیز در سال‌های اخیر به فناوری اطلاعات و ارتباطات توجه بسیاری شده است؛ ولی در این باره، آسیب‌های جدی وجود دارد که ضروری است به ریشه‌یابی آن پرداخت. کشور ما از نظر بهره‌مندی از اینترنت در بین ۱۸۷ کشور جهان، رتبه ۸۷ را دارد که بر اساس طبقه‌بندی اتحادیه جهانی مخابرات، جزء کشورهای متوسط به شمار می‌رود. ۳۵ درصد استفاده‌کنندگان اینترنت را قشر جوان تشکیل می‌دهند و میانگین صرف‌شده برای اینترنت، ۵۲ دقیقه در هفته است. (صادقیان، ۱۳۸۴) شبکه‌های دوست‌یابی در کشور ما، به سرعت در میان جوانان ایرانی محبوب شده و ایرانی‌ها رتبه سوم را در این شبکه‌ها کسب کرده‌اند. (ستارزاده، ۱۳۸۶) به طور کلی، تحقیق علمی در مورد دین در فضای سایبر، به آغاز استفاده از اینترنت در دهه ۱۹۹۰م باز می‌گردد. دانشمندان پدیده

اینترنت قادر است به عنوان ابزاری قدرتمند در عرصه اطلاع‌رسانی به کار گرفته شود؛ تا آنجا که گاهی از آن به عنوان «انفجار اطلاعات» هم نام برده می‌شود؛ ولی این فناوری مدرن با تمام فوایدی که دارد، تهدیدها و خطرهای نیز برای جامعه و بشر داشته است؛ به طوری که امروزه، بخش عمده‌ای از جرایم، به حوزه رایانه، اینترنت و فضای مجازی مربوط است که امنیت اجتماعی را هدف قرار داده‌اند

کاربرد اینترنت را فراتر از حوزه‌های فنی و حرفه‌ای یا دانشگاهی و در واقع، در بطن جست‌وجوی معنا و بیان باورهای دینی توسط انسان، مورد بررسی قرار داده‌اند. (Cobb., 1998)

امروزه، اصطلاح فضای مجازی یا فضای سایبری، در بسیاری حوزه‌ها به کار می‌رود و البته همیشه نیز مشخص نیست که دقیقاً به چه معناست. مفاهیمی مانند: امنیت سایبری، جرایم سایبری، جنگ سایبری و تروریسم سایبری، مفاهیمی است که کم‌وبیش هریک

عنوان «انفجار اطلاعات» هم نام برده می‌شود؛ ولی این فناوری مدرن با تمام فوایدی که دارد، تهدیدها و خطرهایی نیز برای جامعه و بشر داشته است؛ به طوری که امروزه، بخش عمده‌ای از جرایم، به حوزه رایانه، اینترنت و فضای مجازی مربوط است که امنیت اجتماعی را هدف قرار داده‌اند.

جلیلی فیروزی (۱۳۸۵)، در رساله خود با عنوان «بازنمایی هویت دینی در فضای مجازی»، در صدد دستیابی به برخی از آثار اجتماعی حضور در فضای مجازی و استفاده از اینترنت به مثابه یکی از فناوری‌های جدید ارتباطی، بر هویت فرد کاربر است. بر اساس نتایج این پژوهش، ضعف یا قوت عملکرد نهادهای دینی در فضای واقعی، در میزان گرایش جوانان به استفاده از فضای مجازی اثرگذار است. از آنجا که در فضای مجازی، ساخت ارتباطات دینی، بیشتر اقناعی و الگوی ارتباطی‌گزینی است، حذف حضور فیزیکی سبب می‌شود که ارتباط دینی، از یک ارتباط عمودی به یک ارتباط افقی تبدیل شود. به این ترتیب، ساخت ارتباطات سنتی ما، تحت تأثیر قرار می‌گیرد و متناسب با ارزش‌های دینی، فهم ما از دین را هم تغییر می‌دهد و این مسئله می‌تواند در کوتاه‌مدت بحران‌زا باشد. در واقع، بر اساس یافته‌های وی، علت عمده گرایش جوانان به گروه‌های دینی مجازی، عدم توانایی گروه‌ها یا نهادهای دینی واقعی به پاسخگویی مناسب به سؤال‌های مذهبی آنان است.

الماسی (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه استفاده از اینترنت و هویت اجتماعی دختران دانشجو؛ مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد ایلام»، رابطه میان استفاده از اینترنت و هویت را در بین ۱۲۲ دانشجو بررسی نمود. این

از ما از رسانه‌ها می‌شنویم و در پایگاه‌های اینترنتی می‌خوانیم. سازمان‌های مختلف و چه بسا کشورهای گوناگون، تعاریف متفاوتی به اقتضای نیاز خود از فضای سایبر کرده‌اند. در عین حال، برخی از آنها مانند اتحادیه اروپا، اصلاً تعریف دقیقی ارائه نمی‌دهند و به اصطلاح، این مفهوم را باز گذاشته‌اند. فرهنگ لغت آکسفورد، در سال ۲۰۰۹م این فضا را فضای واقعیت مجازی تعریف می‌کند و محیطی می‌داند که در آن، ارتباط الکترونیکی اتفاق می‌افتد.

چند نکته در مورد تعاریف فضای مجازی در اینجا قابل ذکر است: ۱. تمام تعاریف هم‌داستان‌اند که فضای سایبر شامل عناصر عینی می‌شود و این، بدان معناست که فضای سایبر، عملاً بدون عناصر واقعی و عینی وجود ندارد. بنابراین، در تعریف حد و رسمی موجودیت این فضا، موجودیتی تبعی و فرعی است؛ ۲. تمام تعاریف بیانگر آن‌اند که فضای سایبر باید شامل اطلاعات باشد و اطلاعات می‌تواند اطلاعات ذخیره‌شده بوده و یا بین فرایندها یا ابزارهای اینترنتی در گردش باشد؛ ۳. فضای سایبر، هم‌زمان مجازی و واقعی (عینی) است؛ ۴. تنها برخی از تعاریف، فعالیت‌ها و تعامل‌های این فضا را بخشی از فضای سایبر می‌دانند؛ ۵. برخلاف باور عامه، اینترنت و شبکه‌های مجازی، لزوماً بخشی از (یا مستلزم) فضای سایبر نیستند؛ بلکه مقتضی آن هستند. (Clark., 2009)

مروری بر پژوهش‌های پیشین

یاسمی‌نژاد، آزادی و امویی (۱۳۹۰)، در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که فضای مجازی می‌تواند امنیت اجتماعی را مورد تهدید قرار دهد؛ زیرا اینترنت قادر است به عنوان ابزاری قدرتمند در عرصه اطلاع‌رسانی به کار گرفته شود؛ تا آنجا که گاهی از آن به

دنیای مجازی، کالایی خواستنی و سفارش‌دانی نیست؛ چه بخواهیم و چه نخواهیم در سبب مصرفی خانوار به طور مستمر قرار دارد و نمی‌توان آن را از فرهنگ، اقتصاد و حتی سیاست خانواده جدا کرد. با این توضیح، لزوم بررسی همه‌جانبه مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و کارکردهای دنیای مجازی برای تربیت دینی را آشکارتر می‌کند. این، یک واقعیت بدیهی است که امپریالیسم فرهنگی توسط ملت‌های مرکز بر ملت‌های ضعیف تحمیل می‌شود. در این مورد، هر دولتی تلاش می‌کند فرهنگ خود را صادر کند و این کار را با هر وسیله‌ای که در اختیار دارد، انجام می‌دهد. البته دولت‌های مرکز برای نشر و پخش هنجارهای فرهنگی خود، از موقعیت مطلوب‌تری برخوردارند؛ زیرا بر زبان و مجرای پخش و ابزار دسترسی به اینترنت تسلط دارند

چراکه فرد، دیگر فعالیت‌های اجتماعی خود را کنار گذاشته، به فعالیت‌های فردی روی می‌آورد. نتایج پژوهش شاندرز نشان داد که استفاده زیاد از اینترنت، با پیوند ضعیف اجتماعی مرتبط است. برعکس، کاربرانی که از اینترنت کمتر استفاده می‌کنند، به طور قابل ملاحظه‌ای با والدین و دوستانشان ارتباط بیشتری دارند. (صبوری خسروشاهی، ۱۳۸۶)

در سال ۱۹۹۹م گردهمایی جهانی تحت عنوان «کارشناسی برای حمایت کودکان در برابر استفاده جنسی از طریق اینترنت» برگزار گردید و به صدور قطعنامه‌ای منجر شد که در آن آمده است: هرچه اینترنت بیشتر توسعه پیدا کند، کودکان، بیشتر در معرض محتوای خطرناک آن قرار خواهند گرفت. فعالیت‌های محرمانه به فحشای کودکان و پورنوگرافی که از طریق اینترنت مورد استفاده واقع می‌شود، اکنون از مسائل حاد به شمار می‌رود. (اکبری، ۱۳۹۰، ۱۶۳)

یافته‌ها

دنیای مجازی، کالایی خواستنی و سفارش‌دانی نیست؛ چه بخواهیم و چه نخواهیم در سبب مصرفی خانوار به طور مستمر قرار دارد و نمی‌توان آن را از فرهنگ، اقتصاد و حتی سیاست خانواده جدا کرد. با این توضیح، لزوم بررسی همه‌جانبه مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و کارکردهای دنیای مجازی برای تربیت دینی را آشکارتر می‌کند. این، یک واقعیت بدیهی است که امپریالیسم فرهنگی توسط ملت‌های مرکز بر ملت‌های ضعیف تحمیل می‌شود. در این مورد، هر دولتی تلاش می‌کند فرهنگ خود را صادر کند و این کار را با هر وسیله‌ای که در اختیار دارد، انجام می‌دهد. البته دولت‌های مرکز برای نشر و پخش هنجارهای فرهنگی خود، از موقعیت

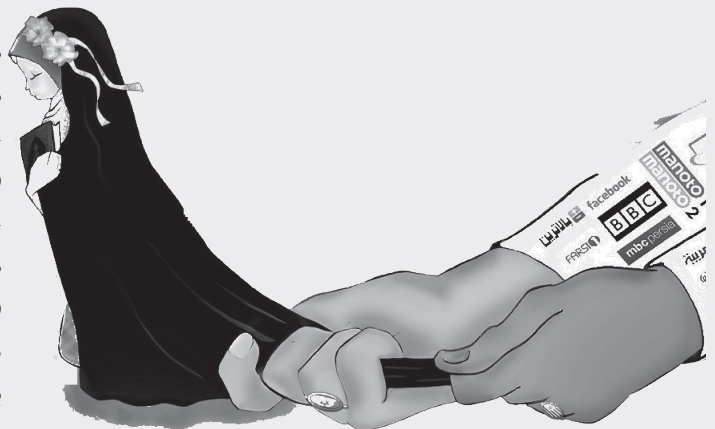
پژوهش با تکیه بر نظر گیدنز، پنج عنصر: دینی، قومی، ملی، گروهی و جنسی را به عنوان مؤلفه‌های مختلف هویت اجتماعی در نظر گرفت. یافته‌های وی نشان داد که جوانانی که از هویت دینی قوی‌تری برخوردارند، کمتر به چت‌کردن با جنس مخالف گرایش دارند. درصد بالای هویت دینی پاسخگویان و رابطه معکوس آن با چت و سرگرمی، گویای تعیین‌کنندگی نقش دین در کاربرد اینترنت است. در واقع، می‌توان گفت به همان ترتیب که احتمال دارد اینترنت دین‌داری افراد را تحت تأثیر قرار دهد، دین‌داری آنان نیز نوع استفاده‌شان از اینترنت را جهت می‌دهد. از جمله کشتی‌آرای و اکبریان (۱۳۹۰)، با معرفی عصر جدید به عنوان عصر پرشتاب ارتباطات، ورود بسیار ساده و سریع، حداقل محدودیت برای دسترسی، برقراری ارتباط با سراسر دنیا به اشکال مختلف و عدم وجود محدودیت زمانی و مکانی، دسترسی به پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف و شرکت در فعالیت‌های اقتصادی، علمی، فرهنگی، هنری و یا مذهبی را از ویژگی‌های بی‌بدیل آن برشمرده‌اند. ابری (۱۳۸۷)، نقش مثبت فضای مجازی را در عرصه ظهور خلاقیت مورد تأکید قرار داده است؛ زیرا فناوری دیجیتالی و جامعه شبکه‌ای، افراد را به سوی زندگی‌ای سوق داده است که در آن می‌توانند با اتخاذ نقشی فعال و خلاق، به صورت فردی یا جمعی در ساختن چیز جدیدی سهیم باشند، در فرایند هم‌آفرینی شرکت کنند و به خودیابی خویشتن کمک نمایند.

امروزه اینترنت در زندگی اجتماعی، جای دوستان و نزدیکان را گرفته و در حقیقت، جایگزین روابط دوستانه و فامیلی شده است. افرادی که ساعت‌ها وقت خود را در سایت‌های اینترنتی می‌گذرانند، بسیاری از ارزش‌های اجتماعی را زیر پا می‌نهند؛

کلیسا می‌روند، به‌ندرت موضوعات سیاسی را با همسایه‌ها در میان گذاشته یا عضویت گروه‌های داوطلبانه را قبول می‌کنند، مهمانی شام کمتری دارند و کمتر به منظور اجتماعی دور هم جمع می‌شوند. این موضوع، پیامدهای عمده‌ای برای جامعه و فرد دارد؛ زیرا وقتی مردم از نظر اجتماعی درگیر باشند، سالم‌تر و خوشبخت‌تر زندگی می‌کنند. از دیگر پیامدهای اعتیاد اینترنت، مشکلات خانوادگی و تأثیر آن بر روابط زناشویی، والدین و فرزندان است. امروزه، اصطلاح «بیوه اینترنتی»، برای همسر معتاد به اینترنت اطلاق می‌شود. آمار نشان می‌دهد که اعتیاد به اینترنت ممکن است به فروپاشی خانواده و طلاق منجر شود. شاید باور کردن اینکه شخصی همسر خود را فقط به علت ارتباط با فرد دیگر در اینترنت ترک می‌کند، برای کسانی که به اینترنت اعتیاد پیدا نکرده‌اند، وحشتناک به نظر برسد؛ ولی این مسئله، هر روز در دنیای اینترنت اتفاق می‌افتد.

۲. بحران هویت

هویت، واجد سه عنصر است: شخصی، فرهنگی و اجتماعی؛

مطلوب‌تری برخوردارند؛ زیرا بر زبان و مجراهای پخش و ابزار دسترسی به اینترنت تسلط دارند.

آثار مخرب جرایم رایانه‌ای

برخی از آثار زیان‌بار جرایم رایانه‌ای عبارت‌اند از:

۱. اعتیاد مجازی

اعتیاد مجازی، استفاده بیش از حد از اینترنت است؛ تا آنجا که بدون استفاده از آن، فرد احساس کمبود می‌کند و روابط او با محیط، متأثر از استفاده مکرر و دیوانه‌وار فرد شده، از حالت عادی خارج می‌شود. این اختلال روانی، در کشورهایی که استفاده از اینترنت آسان و ارزان است، بسیار چالش‌زا بوده و تا آنجا که نهادهای مختلف را درگیر کرده است. در کشوری مثل آمریکا، تعداد معتادان به اینترنت از سایر معتادان بیشتر است؛ تا جایی که برخی معتادان، ۱۸ ساعت از وقت روزانه خود را در اینترنت صرف می‌کنند. این موضوع، در آمریکا به قدری فاجعه‌بار است که کلیساها، پیشوایان مذهبی با فریادهای کمک‌خواهی زن و شوهر، یا یکی از آنها، برای رهایی از این نوع اعتیاد مواجه هستند و مؤسسه‌های مشاوره‌ای مسیحی، در حال تدوین مشاوره‌های اعتیاد به اینترنت می‌باشند. پیامدهای اعتیاد به اینترنت و حتی کار زیاد با اینترنت که در حد اعتیاد نباشد، نتایج و پیامدهای زیان‌بخشی برای فرد و جامعه در پی داشته، آسیب‌های شدید جسمانی، مالی، خانوادگی، اجتماعی و روانی را به همراه دارد.

یکی از پیامدهای فردی و اجتماعی اعتیاد و کار زیاد با اینترنت، انزوا و کناره‌گیری اجتماعی است. پوت نام (۱۹۹۱م)، معتقد است که در طی ۳۵ سال گذشته، کاهش چشمگیری در ارتباطات اجتماعی افراد در آمریکا رخ داده است. مردم کمتر به رأی‌گیری و

از دیگر پیامدهای اعتیاد اینترنت، مشکلات خانوادگی و تأثیر آن بر روابط زناشویی، والدین و فرزندان است. امروزه، اصطلاح «بیوه اینترنتی»، برای همسر معتاد به اینترنت اطلاق می‌شود. آمار نشان می‌دهد که اعتیاد به اینترنت ممکن است به فروپاشی خانواده و طلاق منجر شود. شاید باور کردن اینکه شخصی همسر خود را فقط به علت ارتباط با فرد دیگر در اینترنت ترک می‌کند، برای کسانی که به اینترنت اعتیاد پیدا نکرده‌اند، وحشتناک به نظر برسد؛ ولی این مسئله، هر روز در دنیای اینترنت اتفاق می‌افتد

که هریک در تکوین شخصیت فرد نقش مهمی را ایفا می‌کنند. در مقایسه‌ها، هویت شخصی، ویژگی بی‌همتای فرد را تشکیل می‌دهد و هویت اجتماعی، در پیوند با گروه‌ها و اجتماعات مختلف قرار می‌گیرد. اینترنت، صحنه فرهنگی و اجتماعی است که فرد خود را در موقعیت‌های متنوع نقش‌ها و سبک‌های زندگی قرار می‌دهد و این خود، زمینه‌ای برای آسیب‌پذیری شخصیت کاربر و موجب شخصیتی شدن کاربر می‌شود. از این‌روست که ساختار و چینش پایگاه‌های شخصی (Web Log) به گفته میلر (Miler)، نشان از شخصیت آن کاربر است. جوانان در این محیط، از آسیب‌پذیری بیشتری برخوردارند و به‌ویژه در دورانی که هویت ایشان شکل می‌گیرد، این خطر پررنگ‌تر می‌شود. از جمله نتایج بحران هویت نیز کم‌رنگ‌شدن علائق کاربران به وطن خویش است که نتایج خطرناکی چون: خیانت به کشور، خودکام‌بینی و وابستگی

یکی از آثار جرایم مربوط به محتوا، همچون هرزه‌نگاری و ترویج مطالب مستهجن، تزلزل در روابط زناشویی است؛ چراکه از آثار هرزه‌نگاری، اعتیاد جنسی است و در جوامعی که اینترنت ارزان در اختیار افراد قرار دارد، شیوع بسیاری دارد. در این موارد، زنان از همسران خود شکایت دارند که به ایشان بی‌توجهی کرده، بیش از آنکه از بودن در کانون خانواده و در کنار همسر لذت ببرند، از صرف وقت در اینترنت و فضای مجازی و لذت‌های منحرف جنسی و غیر آن لذت می‌برند

- گمنامی:

ناشناخته ماندن مراجعان در عرصه اینترنت، به نوعی اعتماد به نفس در افراد را دامن می‌زند و این حالت، نوعی رفتار غیرمسئولانه را در فرد شکل می‌دهد. مراجعان در چنین شرایطی است که به خود اجازه می‌دهند تا برخلاف رفتارهای طبیعی به‌راحتی از دسترس زوج اینترنتی خود دور شوند و یا بلافاصله به فرد دیگری روی آورند؛ حتی در چنین شرایطی، مردان به خود اجازه می‌دهند تا در خلوت خویش به فکر داشتن تجربه سکسی با مردان هم بیندیشند. در چنین فضایی است که فرد بدون هیچ گونه دردسری و به نحوی ناشناخته می‌تواند با مفاهیمی چون: سکس گروهی، همجنس‌بازی و مبدل‌پوشی جنسی آشنا شود. اصولاً در چنین فضایی است که فرد می‌تواند در معرفی خویش، هرگونه که می‌خواهد، عمل کند و همین ویژگی، خود محرکی است تا کاربران اینترنتی به استفاده از هویت جعلی روی آورند و این را می‌توان از جمله ویژگی‌های

فرهنگی و شخصیتی به کشورهای بیگانه خواهد بود. یکی از ریشه‌های وقوع جرایم امنیتی، وجود بحران هویت است که در جرایم جاسوسی و خیانت به کشور، بیشتر رخ می‌نماید.

۳. انحراف‌های جنسی

از جمله آثار مخرب جرایم رایانه‌ای، به‌ویژه جرایم مرتبط با محتوا و به تعبیر قانون، مجازات جرایم رایانه‌ای، به وجود آمدن انحرافات و اختلال‌های جنسی است. اینترنت به دلیل رویکرد آزاداندیشی در روابط جنسی از سوی گردانندگان اصلی آن، یعنی غرب و به‌ویژه آمریکا، و نگرش تجاری به مسائل جنسی، موجب پدید آمدن پدیده کثیفی به نام هرزه‌نگاری (Promnography) و هنر پلید شهوانی (Erotice Art) و رواج سرسام‌آور آن گردید. این پدیده، مرزهای اخلاقی را در هم می‌شکند و تهدیدی برای فرهنگ‌ها، به‌ویژه فرهنگ‌های دینی، چون فرهنگ اسلامی است. اصولاً، پورنوگرافی به عنوان نمایش تصویری و یا کلامی رفتارهای

فرهنگ فضای مجازی برشمرده که زمینه‌ای برای ارتکاب جرایم فضای سایبر نیز هست.

- سهولت:

مطالب شهوانی و تصاویر سکسی، به‌آسانی در دسترس همگان قرار دارند. عرضه گسترده این مطالب و وجود تعداد بی‌شمار اتاق‌های گفت‌وگوی سکسی، هر کاربری را به داشتن اولین تجربه در این حوزه تحریک می‌کند. یک زن یا شوهر کنجکاو، به‌راحتی و دور از دیدگان همسرش، وارد این فضاها می‌شود و گفت‌وگوهای سکسی با دیگران را تجربه می‌کند. چنین سهولتی است که بسیاری را به تجربه رفتارهای ناهنجاری جنسی، نه در فضای فیزیکی، بلکه در فضای مجازی هدایت می‌کند؛ به‌ویژه اگر نظارت نهادهای مسئول در کشورها در این زمینه کم‌رنگ و ناتوان باشد.

- گریز از واقعیت:

مراجعه‌کنندگان به این دست پایگاه‌ها، تجربه داشتن نوعی ارضای جنسی اینترنتی را دلیل اصلی رجوعشان معرفی می‌کنند. مطالعات نیز نشان می‌دهد که ارضای جنسی، دلیل اولیه درگیر شدن فرد به سکس مجازی است؛ اما از جمله پیامدهای این رفتار، واقعیت‌گریزی و گسترش چنین تجربه‌ای است؛ به عنوان مثال، یک زن تنها، ناگهان در چنین فضایی، نوعی گریز عقلانی را تجربه کرده و شخصیت و هویت جدیدی را در چنین فضایی در خود شکل می‌دهد که منشأ به وجود آمدن رفتارهای ناهنجار و اباحه‌گری جنسی می‌گردد.

با اعتیاد به این مسائل، به‌ویژه به صورت مجازی (Virtual Sex)، افراد دچار اختلال‌ها و انحراف‌های گوناگون جنسی می‌شوند. که

نتیجه آن، به خطر افتادن سلامت روانی و حتی جسمی جامعه خواهد بود. از جمله انحراف‌های جنسی ناشی از این فضا، اعتیاد جنسی، خود ارضایی که در کاربران مطالب مستهجن شیوع زیادی دارد، ارضای جنسی به وسیله اشیاء، اباحه‌گری جنسی، همجنس‌بازی و از بین رفتن حیای اخلاقی است. البته شیوع انحراف‌های جنسی از این قبیل، به‌ویژه با گسترش اینترنت و شیوع استفاده از آن در میان جوانان، آثار مخرب اجتماعی نیز خواهد داشت که تا حدی بقای جامعه و نسل بشری را نیز به خطر خواهد انداخت.

۴. سوء استفاده جنسی

از دیگر خطرات جدی اینترنت به عنوان منشأ جرایم رایانه‌ای در فضای مجازی، سوء استفاده جنسی است که در دوران کنونی، بیشتر متوجه کودکان و نوجوانان است. کودکان و نوجوانان، به‌خصوص در جوامع پیشرفته که استفاده از اینترنت در خانه و مدرسه برای آنان میسر است، خاصه از طریق اتاق‌های چت و گپ‌زنی، مورد اغفال و سوء استفاده جنسی قرار می‌گیرند. گاه افرادی با ضبط تصاویر خصوصی و احیاناً غیراخلاقی از طریق دوربین اینترنتی (Web Cam) و یا به دست آوردن اطلاعات و عکس‌های خصوصی بزه‌دیدگان، آنان را وادار به پذیرش رابطه جنسی فیزیکی می‌کنند و یا پس از آشنایی از طریق چت، با قرار گذاشتن و حضور فیزیکی دختران در محل، آنان را مورد تجاوز قرار می‌دهند. در مواردی با ارسال تصاویر مستهجن، افراد، به‌ویژه نوجوان را به برقراری رابطه نامشروع جنسی ترغیب می‌کنند. در مواردی نیز اغفال دختران و نوجوانان، به صورت باندی صورت می‌گیرد.

بنا بر مطالعاتی که در غرب در این زمینه انجام گرفته است، اغلب نوجوانانی که مورد اغفال و سوء استفاده جنسی واقع می‌شوند، زیر

۱۸ سال سن دارند و در بیشتر موارد، تصاویر تحریک‌کننده‌ای از طریق چت یا تلفن همراه برایشان ارسال گردیده و سپس، از آنها برای حضور فیزیکی در محل خاصی دعوت شده و بدین ترتیب، فریب خورده و مورد تجاوز جنسی واقع می‌شوند. این مسئله در حال حاضر، به یکی از معضلات جدی در مغرب‌زمین مبدل شده است؛ چنان‌که غالب دانشمندان و سیاست‌گذاران به این امر بیش از پیش وقوف و توجه دارند و مقالات، کتاب‌ها و همایش‌های متعددی در این باره برگزار کرده‌اند؛ برای مثال، ده سال پس از تصویب کنوانسیون حقوق کودک توسط سازمان ملل در سال ۱۹۸۹م، یعنی سال ۱۹۹۹م، گردهمایی جهانی تحت عنوان «کارشناسی برای حمایت کودکان در برابر سوء استفاده جنسی از طریق اینترنت» برگزار گردید که به صدور قطعنامه‌ای منجر شد که در آن آمده است:

«هرچه اینترنت بیشتر توسعه پیدا کند، کودکان بیشتری در معرض محتویات خطرناک آن قرار خواهند گرفت. فعالیت‌های مجرمانه مربوط به فحش‌های کودکان و پورنوگرافی آنان که از طریق اینترنت مورد سوء استفاده واقع می‌شوند، اکنون از مسائل حاد به شمار می‌رود. اگرچه سودمندی‌های اینترنت از زیان‌های بالقوه آن بیشتر است، در عین حال، نباید از شناخت خطرات آن غفلت کرد. در صورتی که برای مقابله با این خطرات، اقدامی صورت نگیرد، تهدیدهای سنگین آن بر کودکان باقی خواهد ماند و سبب بازداري از کاربرد صحیح اینترنت در آینده خواهند شد.»

هر جامعه، صاحب ارزش‌هایی است که ناشی از فرهنگ آن است؛ اما برخی ارزش‌های مترقی در جوامع اسلامی است که در اثر تأثیر از فرهنگ بی‌بندبار و اباحه‌گر غرب، در حال کمرنگ شدن است. ارزش‌هایی مثل: حیا و عفت زن، اهمیت داشتن شخصیت انسان به جای جنسیت آن و نیز قبح عریان‌نمایی بدن، به‌ویژه شرمگاه، در نتیجه رواج استفاده از مطالب مستهجن و ملاک شدن بوالهوسی در روابط انسان، در حال رنگ باختن است

۵. آثار اجتماعی و فرهنگی

یکی از آثار جرایم مربوط به محتوا، همچون هرزه‌نگاری و ترویج مطالب مستهجن، تزلزل در روابط زناشویی است؛ چراکه از آثار هرزه‌نگاری، اعتیاد جنسی است و در جوامعی که اینترنت ارزان در اختیار افراد قرار دارد، شیوع بسیاری دارد. در این موارد، زنان از همسران خود شکایت دارند که به ایشان بی‌توجهی کرده، بیش از آنکه از بودن در کانون خانواده و در کنار همسر لذت ببرند، از صرف وقت در اینترنت و فضای مجازی و لذت‌های منحرف جنسی و غیر آن لذت می‌برند.

بخشی از عوامل طلاق در این قبیل کشورها، اعتیاد به اینترنت، به‌ویژه اعتیاد جنسی مجازی است. کسانی که به جهت سودی کثیف رو به ترویج تجارت جنسی مجازی آورده‌اند و نهادهایی که بی‌تفاوت یا کم‌تفاوت از کنار این قبیل

مسائل می‌گذرند، خواسته یا ناخواسته یکی از مهم‌ترین گروه‌های اجتماعی، یعنی خانواده را رو به انحطاط و نابودی و یا حداقل ضعف می‌کشانند. دیگر، زن و شوهر از کنار یکدیگر بودن کمتر لذت می‌برند و بیشتر وقت خود را صرف لذت‌های رنگارنگ، اما پلید در فضای مجازی می‌کنند. فرزندی که در این محیط بار می‌آید، دچار انحراف اخلاقی شده و میانشان سلامت روانی و روابط جنسی پاک، از بین می‌رود. از این‌روست که نتیجه اباحه‌گری جنسی، به افزایش پدیده‌هایی مثل: فرزندان تک‌والدینی، زنان و مردانی که تنها زندگی می‌کنند و یا بچه‌های نامشروع خواهد انجامید. بنابراین، نظارت سخت‌گیرانه و

دقیق در فضای مجازی از سوی نهادهای مسئول و والدین، لازم می‌نماید. وظیفه نهادهای فرهنگی نیز در فرهنگ‌سازی در جهت بهره‌برداری صحیح از اینترنت، بسیار مهم و تأثیرگذار است.

با توجه به تفاوت هنجارها از جامعه‌ای نسبت به جامعه دیگر، امکانات الکترونیکی از جمله فضای مجازی، تبادل و تأثیر فرهنگی را رونق می‌دهد. در این بین، فرهنگ‌های ضعیف یا صاحبان فرهنگ‌های قدرتمند، اما کم‌تلاش، متأثر از فرهنگ مهاجم قرار خواهند گرفت. فرهنگ اسلامی نیز در این تبادل، گرچه فرهنگی با پشتوانه است، اما در صورتی که مسلمانان در شناخت و شناساندن آن نکوشند، در برابر فرهنگ مهاجم غرب دچار التقاط و تغییر خواهند شد.

هر جامعه، صاحب ارزش‌هایی است که ناشی از فرهنگ آن است؛ اما برخی ارزش‌های مترقی در جوامع اسلامی است که در اثر تأثیر از فرهنگ بی‌بندبار و اباحه‌گر غرب، در حال کم‌رنگ شدن

است. ارزش‌هایی مثل: حیا و عفت زن، اهمیت داشتن شخصیت انسان به جای جنسیت آن و نیز قبح عریان‌نمایی بدن، به‌ویژه شرمگاه، در نتیجه رواج استفاده از مطالب مستهجن و ملاک شدن بوالهوسی در روابط انسان، در حال رنگ باختن است. دین چابتر، در مقاله‌ای، چنین پیامدهایی را ناشی از رواج اباحه‌گری جنسی و هرزه‌نگاری دانسته و می‌گوید:

«مطالعات دقیق و گسترده‌ای در طول این سال‌ها در این باره صورت نگرفته است؛ ولی روان‌شناسان شبکه ای.بی.سی نیوز (ABC News)، بر اساس تجربیات خود در مواردی که با کودکان سروکار داشته‌اند، بر این باورند که پسرانی که با تصاویر خشونت‌آمیز و مستهجن سروکار داشته‌اند، غالباً انگیزه‌های بوالهوسانه‌ای به دختران دارند؛ در عین حال، دختران نیز پاسخ مثبتی به این گونه تمایلات پسران نشان می‌دهند.»

در نتیجه رواج بوالهوسی است که بلوتوث و ارسال تصاویر مستهجن در میان جوامع اسلامی رشد می‌یابد، روابط آزاد

شبکه جهانی رایانه‌ای (اینترنت)، یکی از نوظهورترین پدیده‌های این عصر است. تربیت دینی باید در دانش‌آموزان، ذهنیتی روشن و منتقدانه به آن فراهم آورد که در آن، جنبه‌های مثبت و منفی این پدیده مشخص گردد و زمینه استفاده مناسب از آن فراهم آید. یکی از نکاتی که در خصوص نقادی اینترنت مطرح شده، بمباران اطلاعاتی است که این رسانه فراهم می‌آورد و به این ترتیب، خود می‌تواند به مانع رشد فکری انسان تبدیل شود

دختر و پسر ترویج می‌شود، کم‌پوشی و عریان‌پوشی در میهمانی‌ها و عروسی‌ها، به‌ویژه در میان جوانان، گسترش می‌یابد.

یکی از مهم‌ترین چالش‌های دنیای مجازی برای تربیت دینی، رواج و گسترش تکثرگرایی دینی است. تکثرگرایی با فرایند سلب تمرکز مذهبی در تربیت دینی، موجب تردید در آموزش مطلق‌های دینی و حمایت از نسبی‌گرایی می‌شود. از جمله مؤلفه‌های اساسی تربیت دینی، عقلانیت است. تربیت دینی در این عصر باید بیش از هر زمان دیگر، چهره عقلانی داشته باشد؛ زیرا در عصر ارتباطات، مبادله اطلاعات

و نظرگاه‌های مختلف، به‌آسانی صورت می‌پذیرد و حاصل آن،

بروز سؤال‌ها و تردیدهای فراوان در حجیت و اعتبار دین است. تربیت دینی، چه آن هنگام که معطوف به اعتقادات و اخلاق و چه هنگامی که معطوف به عبادات و احکام است، چهره عقلانی دارد. حضور عقلانیت در اعتقادات، کاملاً برجسته است. در این اعتقادات که به لحاظ اهمیت، سنگ بنای تدین نیز محسوب می‌شود، موجه و مدلل یافتن آنها نیز لازم و ضروری است و نمی‌توان در قبول آنها بر فرد تحکم نمود. در اصول اعتقادی، عقلانیت کاملاً روشن است و مربی در تربیت دینی، باید اصول بنیادی دین را بر پشتوانه عقلانی تکیه دهد و البته این امر، در عصر ارتباطات، کار ساده‌ای نیست.

دومین مؤلفه در تربیت دینی مناسب با عصر حاضر، تقوای حضور است. تقوا یا حفظ خویشتن، گاه با دوری گزیدن و پرهیز میسر می‌گردد. اگر تربیت دینی تنها بر این گونه از تقوا استوار باشد، نوعی تربیت قرنطینه‌ای تحقق خواهد یافت که در آن، حفظ افراد، تنها با قرارگرفتن در محدوده‌ای جدا و دور از شرایط منفی میسر است؛ اما تقوا شکل دیگری نیز دارد که می‌توان از آن به تقوای حضور در مقابل تقوای پرهیز یاد کرد. با نظر به خصیصه عصر حاضر و ظهور ارتباطات در شکلی که هر روز گسترده‌تر می‌شود، تقوای پرهیز در برخی قلمروها اساساً ناممکن می‌گردد. فضاهایی که بر ما تحمیل می‌شود، امکان پرهیز را پیشاپیش از ما می‌ستاند؛ ولی تقوای حضور، مفهوم متفاوتی از مرز و مرزگذاری را فراهم می‌کند. در تقوای پرهیز، مرز صورت مکانی دارد؛ اما در تقوای حضور، مرز شکل مکانی می‌یابد. بر اساس این مفهوم، تلقی ما از تربیت دینی، متضمن قرار داشتن در متن جامعه و حضور در عرصه ارتباطات است. انبیا(ع) نیز با حضور در متن جامعه، تربیت دینی

رعایت‌کردن اصول و مبانی تربیت دینی و اسلامی در تربیت فرزندان، می‌تواند نقشی مؤثر در راه جلوگیری از تأثیر منفی فضاهای مجازی بر روی خانواده‌ها و فرزندان داشته باشد؛ چراکه خانواده‌های دین‌دار، بیشتر از خانواده‌های غیردین‌دار می‌توانند فرزندان خود را از تأثیر منفی فضاهای مجازی دور نگه دارند؛ خانواده‌هایی که محبت بیشتری به فرزندان خود دارند، کمتر آنها را در معرض تأثیرات منفی ذکرشده قرار می‌دهند؛ خانواده‌هایی که بر نماز سر وقت تأکید بیشتری دارند، در مقابل می‌توانند محافظت بیشتری از فرزندان خود در برابر تأثیر منفی فضاهای مجازی داشته باشند و در نهایت، خانواده‌هایی که در به‌جا آوردن فرایض دینی، فرزندان خود را همراهی می‌کنند، فرزندانشان کمتر تحت تأثیر موارد منفی فضاهای مجازی قرار می‌گیرند

را اجرا می‌کردند. در عصر آنان، آغاز تربیت دینی، از متن شرایط انحطاط‌آمیز اجتماعی بود. می‌توان گفت که در بدترین شرایط اجتماعی نیز می‌توان از تربیت دینی سخن گفت. عصر ارتباطات و چالش‌هایی که با خود می‌آورد، مانع از تربیت دینی نیست. منطق تربیت دینی، منطق مقاومت و حرکت در برابر موج‌ها و جریان‌ها و نیز گاه مهار کردن آنهاست.

سومین عنصر تربیت دینی، ارزیابی، گزینش و طرد است. این ویژگی در واقع، خود پشتوانه‌ای برای تقوای حضور در شرایط عصر حاضر است. لازمه حضور غیر انفعالی، ارزیابی اطلاعات و رویدادهای اجتماعی است. بر این اساس، تربیت دینی همواره باید پدیده‌های نوظهور این عصر را مورد ارزیابی و نقادی منصفانه قرار دهد و افراد را برای گزینش و طرد آماده سازد. آموختن این نوع مواجهه با پدیده‌ها، مهم‌ترین زمینه تأمین حضور سالم در متن شرایط است؛ به طور مثال، شبکه جهانی رایانه‌ای (اینترنت)، یکی از نوظهورترین پدیده‌های این عصر است. تربیت دینی باید در دانش‌آموزان، ذهنیتی روشن و منتقدانه به آن فراهم آورد که در آن، جنبه‌های مثبت و منفی این پدیده مشخص گردد و زمینه استفاده مناسب از آن فراهم آید. یکی از نکاتی که در خصوص نقادی اینترنت مطرح شده، بمباران اطلاعاتی است که این رسانه فراهم می‌آورد و به این ترتیب، خود می‌تواند به مانع رشد فکری انسان تبدیل شود.

نتیجه

رعایت کردن اصول و مبانی تربیت دینی و اسلامی در تربیت فرزندان، می‌تواند نقشی مؤثر در راه جلوگیری از تأثیر منفی فضاهای مجازی بر روی خانواده‌ها و فرزندان‌شان داشته باشد؛ چراکه خانواده‌های دین‌دار، بیشتر از خانواده‌های غیردین‌دار می‌توانند فرزندان خود را از تأثیر منفی فضاهای مجازی دور نگه دارند؛ خانواده‌هایی که محبت بیشتری به فرزندان خود دارند، کمتر آنها را در معرض تأثیرات منفی ذکر شده قرار می‌دهند؛ خانواده‌هایی که بر نماز سر وقت تأکید بیشتری دارند، در مقابل می‌توانند محافظت بیشتری از فرزندان خود در برابر تأثیر منفی فضاهای مجازی داشته باشند و در نهایت، خانواده‌هایی که در به جا آوردن فرایض دینی، فرزندان خود را همراهی می‌کنند، فرزندان‌شان کمتر تحت تأثیر موارد منفی فضاهای مجازی قرار می‌گیرند.

منابع:

۱. اکبری، ابوالقاسم و مینا اکبری. ۱۳۹۰. آسیب‌شناسی اجتماعی. تهران: انتشارات رشد و توسعه.

۲. رحیمی، محمد. ۱۳۹۰. «عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف نسلی؛ مطالعه موردی شهر خلخال». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، جامعه‌شناسی؛ دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکز.

۳. زنجانی‌زاده، هما. ۱۳۸۶. «بررسی تأثیرات اینترنت بر روش‌های خانواده در بین دانش‌آموزان». مجله انجمن جامعه‌شناسی ایران. دوره ششم، ش ۲.

۴. ستارزاده، داوود. ۱۳۸۶. «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر اعتیاد به اینترنت و پیامدهای آن». فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی. شماره چهاردهم.

۵. شکرپیگی، عالیه. ۱۳۹۱. «رسانه، زنان و مناسبات خانواده»، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران.

۶. صادقیان، عفت. ۱۳۸۴. «تأثیر اینترنت بر کودکان و نوجوانان». مجله الکترونیکی نما، ش ۴.

۷. صبوری خسروشاهی، حبیب. ۱۳۸۶. بررسی آسیب‌های اجتماعی اینترنت. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.

۸. جلیلی فیروزی، شقایق. ۱۳۸۵. «بازنمایی هویت دینی در فضای مجازی؛ بررسی تأثیر حضور در گروه‌های دینی مجازی بر شکل‌گیری هویت دینی کاربران جوان». رساله کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، تهران: دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی.

۹. آخوندی، محمدباقر. ۱۳۷۷. «بررسی هویت ملی مذهبی جوانان مشهدی و تأثیر روابط اجتماعی بر آن». رساله کارشناسی ارشد، مشهد: دانشگاه فردوسی، دانشکده علوم اجتماعی.

۱۰. گروه علمی مؤسسه آموزش عالی آزاد چتر دانش. ۱۳۹۱. مجموعه قوانین و مقررات کاربردی جزائی. ناشر: آرا سبز، اول.

۱۱. رضوی، محمد. «جرایم سایبری و نقش پلیس در پیشگیری از این جرایم و کشف آنها». فصل‌نامه دانش انتظامی. سال نهم، ش ۱، قانون جرایم سایبری، مصوب ۱۳۸۸ش.

12. Clark. David, Charactrizing cyberspace: pasr, present and future, MIT, PUB, 2009, p. 3I; Bryant Rebecca, What Kind of Space is Cyberspace 2001. Minerva – An Internet Journal of Philosophy 5., 2001, pp. 138 – 155.

13. Cobb. J. Cybergrace: The Search for God in the Digital World. New York: 1998, Crown Publishers, pp. 45 ff. ■